

felelősséget érzett; az érette való munkát jognak tekintette, nemcsak kötelességnek, s ezért nobile officiumként végezte. Sőt az egykori nemesség utóda, a mai középosztály is ezt teszi nagyjában, amikor a szabad pályákon működő intelligencia keresetéhez képest aránytalanul kevés javadalomért végzi közérdekű munkáját, az állam ügyeit. Mennyivel más ennek a magyar nemességnek az állammal és lakósaival szemben való viszonya, mint az idegenből jött román vajdáké és azok tisztviselőié! Hasonlítsa össze bárki a most rajzolt, igazán elfogulatlan képpel s bárki megítélheti a különbséget. De meg azt az óriási bünt is, amit a békeszerződés hatalmas diktálói elkövettek — nem Magyarországgal — hanem a tőle elszakított lakóssággal szemben.

Itt a történeti magyarázata annak az ellentétnek, amely állandóan megvan és időnként élesen megnyilvánul az erdélyi és ókirályságbeli románság között. Azok szolgaságban nőttek és éltek történetük tartamának 95 százaléka alatt. Soha mást, mint az erősebb önkényét, s a gyengébbnek ezzel szemben való védekezését nem látták még az u. n. alkotmányos korban sem. Minthogy pedig a létérdekéi ellen intézett támadás mindig kíméletlen volt, a védekezés is megengedett magának minden eszközt. Hiszen annál nagyobb volt a sikere, minél szemérmetlenebbek az eszközei. — Az erdélyi románság viszont — helyesen és jogos büszkeséggel mondja Vajda miniszter — soha nemzeti rabságban nem élt, hanem alkotmányos környezetben; pontosan megállapított és pontosan meg is tartott törvények határain belül mindig megvoltak a maga kisebb-nagyobb jogai is, a szintén pontosan megállapított kötelességek mellett. Ők tehát felelősséget tanultak az őket kormányzóktól, emberi és nem rabszolgai erkölcsöket.

A kettő között áthidalhatatlan különbség van, s ez a különbség nem enyészthető el. Legfeljebb úgy, hogy az ókirályságbeli erkölcsök még jobban meghódítják Erdélyt és Bukovinát is, amire épen eléggé „kedvező” kilátások vannak. S akkor aztán teljes is lesz a „művelt nyugat” utólérhetetlen bölcseségű képviselőinek „alkotó” munkája.

(Szeged, 1931. január.)

Buday Árpád.

MAKKAI SÁNDOR.

A maga tartózkodó és lelki életének mozdulásait idegenek előtt szemérmesen eltakaró egyéniségével az erdélyi férfiak ama típusához tartozik, akik a típusnak minden vonását éppen azáltal juttatják kifejezésre, hogy ezen típuson belül a leghatározottabb és legélesebb körvonalú személyiségek. Makkai Sándor a szó legnemesebb értelmében vett személyiség, Erdély történelmi levegőjéből izmos erővel kinövő személyiség.

Elő példája annak, hogy Erdély acélos levegője miként teremtette a maga kompakt, sok tekintetben bizonyos fanyar ízű személyiségeit, akik mindig kritikai szemmel vizsgálták úgy a maguk, mint a mások alkotásait, lelki alkatát és cselekedeteit. Az a faj pedig, amelyből törzsökös családja sarjadt, a székely, a maga hagyományainak tisztelete mellett, ha kellő fegyelem nem korlátozza, szívesen hajlik a szkepticizmus akarat-gyengítő érzéseire. Ha Makkai eddig való munkásságán végig tekintek, bizony ennek a nemes szkepticizmusnak nyomaira is reábukkanok olykor-olykor; de e fölött a szkepticizmus fölött mindannyiszor diadalt arat egyfelől a gondolkozás fegyelmezett munkája, másfelől az isteni kegyelem mindenhatóságába vetett hit.

Ez a rendkívül gazdag és a szellem megnyilatkozása iránt szokatlanul fogékony lélek szívós akarattal veti fel maga számára a legnagyobb problémákat s azt mondhatjuk, hogy az *Ördög szekere* című történelmi regényében is egy nagy lélektani problémával birkózik, amikor Báthori Annát egy nagy tragikus szerelem áldozatául rajzolja meg. A magyar lélek és a magyar sors szerelme, egyedül való nehéz kérdése készíti arra, hogy síkra szálljon A d y mellett éppen annak a nagy örökségnek érdekében, amelyet a történelem az *erdélyi lélek* kialakítása által ajándékozott az egész magyarságnak. Egyházi beszédeit és elmélkedéseit, előadásait és értekezéseit is ez a mély személyiségkarakter teszi olyan értékesekké és a személyiség mellett a kor és faj dokumentumaivá. M a k k a inak minden írása belőle nő ki szinte természeti szükségszerűséggel és szinte kivétel nélkül minden írásán ott leng a léleknek bizonyos fájdalma, amely csak azért nem tudja ezt a lelket leigázni, mert a hit bensősége mindig felemeli a vigaszt és reménységet ajándékozó isteni szeretethez.

Vannak olyanok — mondhatja valaki — akik M a k k a inak nem minden véleményében osztoznak, sőt olyanok is, akik szöges ellentétbe helyezkednek vele. Ez igaz. Ezt ő is tudja. Mi magunk sem fogadjuk el az ő felfogását minden pontjában, pedig mi igazán szerető gondossággal állottunk ott szellemiségének első sarjadozásánál, hogy erőnkhez képest segítséget nyújtsunk neki, mikor a segítségnek szükségét érzi. De nem is ez a kérdés itt, hogy vajjon mindenki egyetért-e M a k k a i fejtegetésével és osztja-e az ő álláspontját mindenkiben. A fő itt az, hogy a M a k k a i egész munkásságában a szellem lüktető élete áramlik ki, megtermékenyítvén mindazok gondolkodását, akik a lét és az élet nagy kérdéseire lelkiismeretesen keresik a feleletet. Innen van, hogy M a k k a i nak minden elmélkedése az élet eleven lüktetéséről tesz tanúbizonyságot, s ezzel a lüktető élettel új élet-tevékenységeket fakaszt.

M a k k a i Sándor a magyarság mai idejében az élet örökkévaló értékei mellett tesz tanúságot s a szikkadó lelkekben új élet reménységét kelti.

(Szeged.)

Bartók György.

ISTEN IGÁJÁBAN.

Valaki a kezébe vészi ennek a háborúval, és a háború utáni mégháborúsabb-sorssal agyonsújtott Európának egy kis darabját, és azt mondja: — Erdély. Valaki, a művész tudatosságával könyvvé formálja az emberi szenvedés ezer arcát a háború lelkesült megindulásától szerencsétlen befejezéséig, régenbevált igazságok elbukását, az individuum problémáit és az elsodort sorsú magyarság problémáit, s azt a misztikus valamit, amit úgy hívunk, hogy emberi lélek, aminek a televényéből ezer elbukás után is új ideálok hajtanak.

Fiatl papnövendék Hargithay József, mikor először találkozunk vele s a meggyőződése ellenére, csak a nehéz anyagi körülmények szüksége folytán pappá lett ember minden belső tusakodását végigéljük vele. Jön a végleges pappá szentelés, az első mise egy kis székely faluban, s az első találkozás a sorssújtott néppel, akinek a fiatal pap fiatalsága egész lelkesültségével támasza, orvosa, prófétája akar lenni. Látjuk a parasztok elkeseredett küzdelmét mindennapi kenyerükért a földdel, a bankkal és a sorssal, s a pap tehetetlenségének a szomorúságát a szenvedések ilyen rettenthetetlen árijával szemben. Akkor kitör a há-